

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1942.

Andra kammaren.

Nr 8.

Tisdagen den 17 februari.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 10, den 11 och den 14 innevarande februari.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Ingenjör Frans Erik Vilhelm Olson är på grund av sjukdom (akut blindtarmsinflammation, varför han undergått operation d. $14\frac{1}{2}$ 42) fullständigt oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet fr. o. m. d. $15\frac{1}{2}$ t. o. m. d. $1\frac{1}{3}$ 1942, vilket härmed intygas.

Stockholm den 15 februari 1942.

T. Silverstolpe,

leg. läkare,
överläkare vid Ersta sjukhus.

Kammaren beviljade herr Olson i Göteborg ledighet från riksdagsgöromålen under 15 dagar från och med den 15 innevarande februari.

§ 3.

Herr talmannen meddelade, att sedan herr Olsson i Gävle vid kammarens sammanträde den 21 nästlidna januari med läkarintyg styrkt sig från och med samma dag tills vidare vara hindrad att deltaga i riksdagsgöromålen, herr Olsson i Gävle denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 4.

Herr statsrådet *Rosander* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 47, angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket; och

nr 50, angående anslag till bidrag till ljus- och vedkassorna vid de allmänna läroverken.

Dessa propositioner bordlades.

§ 5.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionen, nr 43, med förslag till förordning om rätt att använda obligationer med 3 procent ränta tillhörande svenska statens tredje försvarslån såsom betalningsmedel vid erläggande av arvsskatt;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 45, angående anslag ur kyrkofonden för budgetåret 1942/43 för biträde vid handläggning av boställsärenden och vad därmed äger samband; och

Andra kammarens protokoll 1942. Nr 8.

nr 46, med förslag till grunder för dyrtidstillägg åt präster för budgetåret 1942/43;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 48, angående avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län;

till statsutskottet propositionen, nr 49, angående disposition av Härnösands stifts byggnadskassa; samt

till jordbruksutskottet propositionen, nr 52, med förslag till förordning om viss tillämpning i fråga om kött av älg med flera djur av lagen den 11 maj 1934 (nr 140) angående köttbesiktning och slakthus, m. m.

§ 6.

Föredrogs och remitterades till bevillningsutskottet den på bordet liggande motionen nr 250 av herr *Sundström* i Vikmanshyttan *m. fl.*

§ 7.

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 3, 9, 13—15, 17, 19 och 20 samt 22—24.

§ 8.

Interpellation. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr **Andersson** i Vigelsbo, som anförde: Herr talman! Enligt nu i riksdagen föreliggande proposition har statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet föreslagit, att sådana kronoarrandatorer, som ha halva sin arrendeavgäld reglerad efter markegångssättning, skulle erhålla lindring i densamma. Det är med stor tacksamhet som arrendatorerna noterat detta herr statsrådets förslag.

Enligt de arrenderäkningar från domänverket, som nu tillställas vederbörande arrendatorer, visar det sig, att den hälft av arrende, som enligt arrendekontraktet skall betalas på grundval av markegångssättningen, är mycket större än den hälft, som skall betalas kontant. I vissa fall har den på markegångstaxan grundade halvan av arrendebeloppet sprungit upp till nära dubbelt mot den del, som skall betalas kontant. Det är ju också med anledning av detta förhållande, som lättnader ställts i utsikt. Frågan i dagens läge är emellertid den, om arrendatorerna nu skola anses skyldiga betala hela det av domänverket utskrivna beloppet för att senare erhålla gottgörelse härför enligt de principer, som riksdagen kan komma att besluta, eller om frågan kan förenklas därhän, att arrendatorerna inte skola behöva betala mer än vad som ursprungligen stipulerades i arrendekontraktet, det vill säga dubbla det belopp, som enligt kontrakten under alla förhållanden skall erläggas i kontanter. Domänverket skulle under sådana förhållanden efter riksdagens ställningstagande i frågan kunna erhålla det ytterligare belopp arrendatorn vore skyldig erlägga. Ett sådant förfarande torde inte bli mera komplicerat än om hela arrendebeloppet nu skall utkrävas för att sedan delvis återställas till arrendatorerna, men det har den fördelen med sig, att arrendatorerna inte behöva skaffa och under någon tid ligga ute med medel, som de svårigen kunna avvara.

Med anledning av här påtalade förhållanden anhåller jag härmed om kammarens medgivande att få till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet framställa följande frågor:

Är statsrådet villig att medverka till ett uppskov för erläggandet av kronoarronden tills riksdagen fattat ståndpunkt i frågan om den nedsättning, som kan befinnas skälig?

Interpellation. (Forts.)

Om detta inte låter sig göra, är då statsrådet villig att medverka till att den del av arrendet, som är tillkommen med anledning av markegångstaxans stegring, nu får avdragas från arrendebeloppet för att betalas vid den tidpunkt, då riksdagens beslut om nedsättning i beloppet vunnit laga kraft?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9.

Herr **Henriksson** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! 1941 års riksdag godkände den 30 november bevillningsutskottets betänkande nr 42, vilket innebar, att en ny höjning av tobaksbeskattningen beslutades. Samtidigt förklarade sig riksdagen icke ha något att erinra emot, att återförsäljar-rabatten på tobaksvaror än en gång sänktes.

Denna nya sänkning av återförsäljarnas rabatt — den fjärde sedan krisens inbrott — hade föreslagits av styrelsen för aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet i en promemoria, vilken utarbetats på begäran av statsrådet och chefen för finansdepartementet. Departementschefen hade tillstyrkt rabattsänkningen och motiverade sin tillstyrkan i proposition nr 335 på följande sätt:

»Även i detta fall skulle, trots rabattsänkningen, vid ungefärligen oförändrad försäljning en ökning av återförsäljarnas rabattinkomst inträda, vilken av monopolbolaget uppskattats till omkring 600,000 kronor om året.»

Departementschefen yttrade emellertid i fortsättningen följande:

»I denna del föranleder det i promemorian framlagda förslaget ej annan erinran från min sida, än att frågan om återförsäljarrabattens storlek bör upptagas till förnyad prövning, därest en mera bestående minskning i försäljningen efter den nu föreslagna skattehöjningen skulle inträda.»

Bevillningsutskottet hänvisade i sitt av riksdagen godkända betänkande ävenledes till tobaksmonopolets utredning rörande den förändrade rabattens verkningar och fortsatte:

»Utskottet finner det givetvis vara förenat med stora svårigheter att på förhand bedöma, huruvida en minskning av försäljningen av tobaksvaror efter den av utskottet förordade skattehöjningen kan komma att inträda. Då återförsäljarnas ersättning är direkt beroende av huru försäljningen kommer att utvecklas, ansluter sig utskottet till departementschefens uttalande, att frågan om återförsäljarrabattens storlek bör upptagas till förnyad prövning, därest en mera bestående minskning i försäljningen efter den föreslagna skattehöjningen skulle inträda.»

Tillsammans med herrar Sandström och Thorell hade jag för min del till utskottsbetänkandet anmält en avvikande mening i rabattfrågan. Vi reservanter förmenade, att man befann sig i ett så ovisst läge vad försäljningsutvecklingen beträffade, att rabattfrågan borde behandlas med största försiktighet. Statsmakterna borde, ansågo vi, i rabattfrågan ställa sig avvaktande, till dess försäljningsmöjligheterna i det nya läget kunde överblickas.

Vad har nu hänt? Jo, tobaksmonopolet, som föreslagit rabattsänkningen på beräkning av en oförändrad försäljning i detaljhandeln, har vidtagit en kraftig ransonering av tobaksvaror till detaljisterna. Därmed ha dessa berövats även varje teoretisk möjlighet att bibehålla en oförändrad inkomst i kronor räknat.

För innevarande månad har tobaksmonopolet utlovat en tilldelning på 7 procent av 1940 års bruttoförsäljning. Detta innebär en reducering av 1.3 procent på en bruttoförsäljning, som ligger före de senaste kraftiga skatte- och prishöjningarna. Monopolbolaget har sålunda helt slagit sönder grunden även till den synnerligen teoretiska beräkning, som bolaget framlade i sin promemoria av den 30 oktober. Den omprövning av rabattfrågan, som såväl departe-

Interpellation. (Forts.)

mentschefen som riksdagen uttalat sig för, bör därför omedelbart komma till stånd.

Det är onekligen ägnat att förvåna, att tobaksmonopolet sett sig nödsakat att tillgripa ransoning endast tre månader efter det bolaget framlagt en skatteinkomstberäkning baserad på en oförändrad kvantitetsförsäljning. Har man gjort en felbedömning av råvarutillgångarna eller beror det nuvarande läget på andra omständigheter? Från tobaksmonopolets sida har det talats om en »hamstring» av tobaksvaror, som skulle ha tömt lagren av färdigprodukter. Hur härmed förhåller sig kan en utomstående ej bedöma utan att erhålla närmare sakuppgifter. Om emellertid så skulle vara fallet, borde en begränsning till normala försäljningskvantiteter ha skett vid den tidpunkt, då hamstringstendensen visade sig. Nu är läget sådant, att alla detaljister, som på grund av begränsade kapitalresurser eller av andra skäl köpa sina varor en à två gånger per vecka, ha fått stå helt utan flera av de gängbara märkena av cigarrer och cigarrcigarretter. En detaljist har t. ex. uppgivit, att han lördagen den 14 februari på sin rekvisition till tobaksmonopolet fick följande märken strukna: Corona, Evidencia, Flor de Vallez, Havanna 2, Havanna 3, Phoenix, Santiago, Matanzas, Extra Havanna, Rio, Follas, Extra 10:an, Favorit. Tobaksmonopolets affär vid Norrmalmstorg skyltade samma dag i ett helt fönster med Rio cigarrcigarretter, alltså ett av de märken, som saknats i de flesta tobaksaffärer. Jag konstaterade själv på lördagen, att någon brist i sorteringen icke fanns i monolets butik. Det är begripligt, att detta har irriterat detaljisterna, som fråga sig, om det är meningen, att de skola tvingas förlora sina kunder och att monopolet skall taga hand om försäljningen direkt.

Med hänvisning till vad jag anfört, anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa följande frågor:

1. Vad är orsaken till att tobaksmonopolet redan nu måst frånga den leveranskvantitet, på vilken skatteinkomsten beräknades i proposition nr 335 till 1941 års riksdag?

2. Har herr statsrådet för avsikt att i anledning av tobaksmonopolets leveransinskränkningar upptaga frågan om återförsäljarrabattens storlek till förnyad omprövning?

3. Är herr statsrådet villig undersöka, huruvida tobaksmonopolet givit ett gynnsammare läge åt sin egen detaljförsäljning än åt tobakshandlarna beträffande tilldelning av tobaksvaror, och om så skulle vara fallet, är herr statsrådet beredd vidtaga åtgärder för omedelbar rättelse?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1942/43 under riksstansens första huvudtitel, avseende anslagen till hov- och slottsstaterna;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar under Utgifter å driftbudgeten, För flera huvudtitlar gemensamma frågor; och

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Herr *Hansson* i Vännäsby avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 29, angående höjning av vissa postavgifter m. m.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.19 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 18 februari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Gjöres* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 44, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 17 juni 1938 (nr 287) om semester; och

nr 60, med förslag till lag om dyrtidstillägg under första halvåret 1942 å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 2.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Svar på fråga.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet *Gjöres*, som anförde: Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr *Stattin* har frågat mig, om jag beaktat de bekymmer, som uppstått särskilt i Norrland för den linodlande och ullproducerande befolkningen till följd av skyldigheten för densamma att enligt bestämmelserna för textilransoneringen nödgas lämna klädkuponger vid byte av lin mot lingarn och ull mot ullgarn, samt om jag har för avsikt att låta genomföra sådana lättnader härutinnan, att ifrågavarande näringsgrenar i dessa tider icke hämmas utan tvärtom såvitt möjligt stimuleras.

Men anledning härav vill jag svara, att det av herr *Stattin* angivna spörsmålet för närvarande är föremål för närmare övervägande inom industri- och livsmedelskommissionerna. Enligt vad jag förvissat mig om torde man ock kunna förvänta, att från kommissionernas sida inom närmaste tiden vissa åtgärder komma att vidtagas i det syfte som i den framställda frågan angives.

Härefter yttrade

Herr *Stattin*: Herr talman! Till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet ber jag få framföra ett tack för det välvilliga svar som givits.

Svar på fråga. (Forts.)

Vad först linodlingen beträffar vill jag erinra om att från urminnes tider har lin odlats av jordbrukare över hela landet, huvudsakligen för eget behov. I vissa landskap förekom även lin till avsalu, men huvudsakligen spansks och vävdes det färdigberedda linet för eget behov. Beredningen av lintågan och spinningen var det mest tidsödande arbetet. Genom den bekanta avfolkningen av landsbygden och framför allt på grund av minskad tillgång på kvinnlig arbetskraft har man alltmer övergått till att låta fabrikena spinna det inhemska linet. Omkring år 1880 anlades den första fabriken för spinning av lin, och det dröjde inte länge förrän denna fabrik hade full sysselsättning. Linet uppsamlades av kommissionärer från tusentals odlare över hela landet. Ungefär tio år efter den första fabriken tillkomst anlades ytterligare en liknande, och båda dessa fabriker fingo full sysselsättning med att mot lön spinna det inhemska linet.

När det ryska linet i början av 1900-talet på grund av sin prisbillighet trängde bort det inhemska linet från salumarknaden och den egna odlingen på grund härav starkt minskades, fortlevde dock linodlingen för husbehov i rätt stor omfattning. Det vidmakthölls en kunnighet och händighet med linet och dess beredning, som vid många tillfällen visat sig vara av största nytta. Denna husbehovshantering var och är ännu kärnan i all svensk linodling.

Under förra världskriget utvidgades som bekant den svenska linodlingen i hög grad. År 1912 utgjorde den sammanlagda kvantiteten mot lön spunnet lin 157,000 kg. 1917 var siffran 350,000 kg och 1919 750,000 kg. Från denna topp sjunker emellertid lönsinningen rätt hastigt, men ännu 1930 är siffran 175,000 kg, alltså mer än 1912, samtidigt med att det saluförda svenska linet praktiskt taget försvunnit ur marknaden.

Denna kärna av svensk linodling kunde således bestå utan att kosta vare sig staten eller enskilda ett enda öre. Från 1930 sjunker löngodsmängden helt sakta men visar under år 1941 åter tendens att öka, vilken ökning med största sannolikhet kommer att fortgå innevarande år, därest hinder ej lägges i vägen för produktionen utan den i stället stimuleras på rätt sätt.

I enlighet med de bestämmelser angående reglering av handeln med och förbrukningen av textilvaror m. m., som meddelats i Statens livsmedelskommissionens cirkulär nr 575 av den 27/12 1941, har Statens industrikommision meddelat företagen inom textilindustrin, att utlämning till enskild förbrukare av garn eller annan textilvara, som tillverkats utav av förbrukaren tillhandahålllet spånadsämne, endast må ske mot kupong till inköpskort. För 1 kg garn erfordras 20 kuponger.

Genom införande av kuponger till kort för utfående av lingarn ur eget material motarbetar man på ett farligt sätt en utökning av linodlingen samtidigt som staten på olika sätt söker uppmuntra densamma. Ett gott stöd för linodlingen har man hos de tusentals små odlarna, där kunnighet och vana vid linets behandling redan finns. Men villkoret är, att dessa små odlare på allt sätt uppmuntras, och detta vinnes enligt mitt förmenande fortast genom att hämmande restriktioner slopas och att odlarna själva få använda sitt lin till husbehov utan skyldighet att lämna kuponger av sina klädkort.

Genom de relativt goda priser, som nu betalas för lin, kommer odlaren att självant sälja allt det lin han kan undvara, blott han får behålla en del för eget behov.

Vad som här anförts om linet gäller även i tillämpliga delar om landets fåravel och ullproduktion. Fårstammen i vårt land torde för närvarande omfatta cirka 300,000 får. År 1919 var antalet ungefär 1,150,000. Även inom denna näringsgren utgöra de små uppfödarna kärnan av fåravelns utöware. Den snabbaste vägen för fårstammens utökning till samma antal som 1919 är att

Svar på fråga. (Forts.)

stimulera de mindre uppfödarna till fortsatt intresse för saken. Förutsättningen för att lyckas härutinnan är emellertid densamma som i fråga om linodlarna, d. v. s. att fåruppfödarna få utbyta ull mot ullgarn för eget behov utan skyldighet att lämna kuponger från klädkorten.

I detta sammanhang vill jag erinra om att hållande av hushållsgrisar blivit allt vanligare, väsentligen just genom den inskränkta skyldigheten att lämna fläskkortkuponger. Vid slakt av grisar för egen konsumtion måste man som bekant lämna 32 kuponger av sina fläskkort, oavsett hur många kilo hushållsgrisen väger. Skulle liknande bestämmelser kunna tillämpas vid slakt av egna får för egen konsumtion, skulle detta ha till följd, att fåraveln komme att utökas med revolutionerande fart.

Även om utövarna av dessa näringsgrenar få vissa fördelar framför andra befolkningsgrupper i landet, bör man ej missunna dem detta; deras intresse är dock förenat med en mängd arbete och besvär. Huvudsaken måste dock vara, att såväl lin som ull och fårkött frambringas i väsentligt ökad omfattning, vilket ju måste vara till gagn för hela landet.

Herr talman! Jag ber att få uttala den förhoppningen, att den av statsrådet utlovade utredningen måtte få en gynnsam inställning till här berörda spörsmål.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har *Svar på interpellation.*
herr Jonsson i Alsen till mig framställt följande frågor, nämligen

1) om jag observerat den försämring som inträffat i lungsjukas möjligheter till extra ransoner genom livsmedelskommissionens bestämmelser den 18 november 1941,

2) om jag vill medverka till en förbättring av dessa bestämmelser, därest ej landets försörjningsläge tvingar till denna försämring, samt

3) om jag vill medverka till att ett av Kungl. Maj:t den 5 september 1941 fattat beslut om tilldelning av rabattkort till lungsjuka för extra tilldelning av matfett av livsmedelskommissionen bringas i tillämpning.

Med anledning härav får jag anföra följande.

I samband med att ransoning genomförts å flera viktiga födoämnen uppstod behov av extra tilldelning av ransonerade varor för personer, som på grund av sjukdom voro hänvisade till särskild kost. Till en början beviljades sådan extra tilldelning av kristidsstyrelse på grundval av intyg av legitimerad läkare. Några normer för tilldelningens storlek funnos icke fastställda, utan tilldelningsmyndigheten hade att hålla sig till de i läkarintyget angivna kvantiteterna. I syfte att undvika en växlande praxis i tilldelningen utfärdade livsmedelskommissionen i februari 1941 efter samråd med medicinalstyrelsen enhetliga föreskrifter i detta hänseende. Dessa föreskrifter ha — sedan vissa tillägg gjorts — efterträtts av de av interpellanten omnämnda bestämmelserna av den 18 november 1941.

I interpellationen förutsattes, att de av livsmedelskommissionen sistnämnda dag (cirkulär nr 512) meddelade bestämmelserna angående extra tilldelning till sjuka personer innebära en avsevärd skärpning i förhållande till förut meddelade bestämmelser i samma ämne, i vad de avse personer, som lida av tuberkulos. Interpellanten stöder denna sin uppfattning på att diagnosen »tuberkulos» tidigare berättigade till extra tilldelning, medan enligt de nya bestämmelserna endast personer, som lida av »aktiv tuberkulos» kunna erhålla sådan tilldelning. Avsikten med denna ändring är emellertid icke att skärpa villkoren

Svar på interpellation. (Forts.)

för de lungsjukas rätt att erhålla extra tilldelning, utan ändringen äger samband med en på hösten 1941 verkställd undersökning rörande tillämpningen av då gällande bestämmelser. Denna undersökning gav vid handen, att läkarna i ett stort antal fall givit bestämmelserna en alltför vid tolkning, med påföljd att extratilldelningarna på ett oroväckande sätt ökade. Bland annat beviljades extra tilldelning för sjukdomstillstånd, som sedan årtal varit utläkta. I rådande skärpta försörjningsläge ansågs denna tendens till ökning av de extra tilldelningarna så allvarlig, att den påkallade en allmän översyn av bestämmelserna rörande sådan tilldelning.

Ifrågavarande översyn, som verkställdes av kommissionens näringssakkunniga i samarbete med medicinalstyrelsen, resulterade bl. a. i en precisering av de sjukdomstillstånd, som utan särskild prövning skulle berättiga till extra tilldelning. Härvid ändrades bl. a. beteckningen »tuberkulos» till »aktiv tuberkulos» och beteckningen »magsår» till »pågående magsår». I begreppet »aktiv tuberkulos» ligger, att det skall vara fråga om en *pågående sjukdom*, som icke för längre eller kortare tid sedan blivit fullständigt läkt. Interpellanten synes fatta sagda begrepp för snävt då han antager, att från sanatorium nyss utskrivna konvalescenter icke skulle kunna komma i åtnjutande av extra tilldelning. I själva verket bör som »aktiv tuberkulos» betecknas varje fall av tuberkulös sjukdom, som icke med säkerhet kan betraktas som läkt. En konvalescent kan därför längre eller kortare tid efter utskrivning från sanatorium anses lida av »aktiv tuberkulos» — interpellanten talar själv om »fortsatt förbättring av vederbörandes hälsotillstånd» under denna tid — och bör därför kunna erhålla extra tilldelning åtminstone under någon tid eller till dess en viss observationstid efter utskrivningen förgått utan att nya sjukdomstecken uppstått. Hur lång denna tid skall vara, måste givetvis prövas från fall till fall.

I detta sammanhang förtjänar även nämnas, att den av interpellanten omnämnda tabellen endast upptager de sjukdomstillstånd, vid vilka *kristidsnämnd* på grund av läkarintyg äger bevilja extra tilldelning. Därest läkarintyget upptager större kvantitet eller annan diagnos än som angivits i tabellen, exempelvis »tuberkulos» i stället för »aktiv tuberkulos», skall kristidsnämnden insända ansökningsen om extra tilldelning till livsmedelskommissionen, som i detta fall avgör den i samråd med medicinalstyrelsen. Kristidsnämnd äger alltså icke avslå en dylik ansökan. I kommissionens cirkulär har emellertid föreskrivits, att ordinationen i dylikt fall skall av läkaren särskilt motiveras.

Av det anförda torde sålunda framgå att genom kommissionens nya bestämmelser någon försämring icke är avsedd inträda i fråga om de lungsjukas möjligheter till extra ransoner. Nu gällande bestämmelser medge full hänsyn till interpellantens önskningsar, och någon ändring av bestämmelserna synes därför ej vara erforderlig.

Interpellanten har vidare påtalat, att Kungl. Maj:ts beslut den 5 september 1941, varigenom livsmedelskommissionen anbefalldes att meddela bestämmelser om att lungsjuk person, som erhåller rabattkort för den ordinarie tilldelningen av matfett, även skall erhålla rabattkort för beviljad extra tilldelning, icke bringats i tillämpning. I anslutning härtill kan jag meddela, att kommissionen i dagarna genom cirkulär nr 616 utfärdat dylika bestämmelser.

Det är att beklaga att detta ej skett tidigare. Orsakerna till förseningen äro flera. Först ansåg man sig böra avvakta de av interpellanten omnämnda nya tilldelningsbestämmelserna beträffande sjuka personer, vilka bestämmelser utkommo från trycket den 19 november 1941. Då ärendet sedan togs upp till behandling, befanns det nödvändigt att trycka särskilda rabattkort för ifrågavarande rabatter. Med hänsyn till det mycket stora antal nya ransoneringskort, som skulle utdelas vid årsskiftet 1941—42 — bl. a. textilkort och ett antal

Svar på interpellation. (Forts.)

inköps- och tilläggskort — måste emellertid tryckningen av nu förevarande rabattkort uppskjutas till januari månad. Den återstående förseningen får helt tillskrivas den särskilt stora arbetsbelastning, som hitintills under innevarande år åvilat livsmedelskommissionens konsumtionsavdelning, i synnerhet på grund av textiltransonerings genomförande. Med anledning av att rabatteringsbestämmelserna på detta sätt blivit försenade, ha rabatteringsbestämmelserna emellertid givits en i viss mån retroaktiv verkan.

Vidare yttrade

Herr **Jonsson** i Alsen: Herr talman! Jag skall be att till statsrådet Gjöres få uttala mitt tack för det svar jag här erhållit.

Det är med särskild tillfredsställelse jag hör statsrådets tolkning av bestämmelserna, att sålunda som aktiv tuberkulos bör betecknas varje fall av tuberkulös sjukdom, som icke med säkerhet kan betraktas som läkt, och att ifrån sanatorium utskrivna lungsjuka en längre eller kortare tid bör åtnjuta extra tilldelning av vissa livsmedel. För min del vill jag uttala den förhoppningen, att denna tid icke i något fall blir av kortvarig natur.

Eftervården av de lungsjuka är fortfarande i rätt stor utsträckning ett olöst problem i vårt land. Det har uppstått och uppstår oerhört många fall, då de största svårigheterna för de enskilda inträda först efter utskrivandet från sanatorium. I alltför många fall tar det endast en kort tid att riva ned vad som mödosamt har byggts upp under en längre tids sanatorievistelse. Jag hoppas, att statsmakterna inte skola medverka till detta nedrivningsarbete genom en alltför snäv tilldelning av livsmedel till denna kategori av medborgare i landet. Det finns onekligen en viss benägenhet hos en del lokala krismyndigheter att icke gärna medge extra tilldelning av livsmedel till lungsjuka, emedan en konsekvens av ett sådant medgivande måste bli ett höjt fattigvårdsunderstöd till vederbörande. Detta kommer alltså att ekonomiskt drabba deras hemortskommuner, och vi veta ju, att våra kommunalmän ofta äro rätt känsliga på den punkten.

En snäv uppfattning rörande de nya bestämmelserna, alltså att ändringen från diagnosen »tuberkulos» till »aktiv tuberkulos» icke skulle medge rätt till extra tilldelning till ifrån sanatorium utskrivna, har också en del läkare haft. Jag känner inte till så särskilt många men dock vissa fall, då man på denna grund, sedan bestämmelserna den 18 november 1941 ändrades, icke skriver intyg till lungsiktiga. Nu hoppas jag emellertid, att den tolkning som folkhushållningsministern här har givit bestämmelserna skall bli känd och beaktad såväl av de intygsgivande läkarna som av kristidsmyndigheterna, och i förhoppning att så sker är jag mycket tacksam för det svar jag erhållit.

Även beträffande min sista fråga ber jag få uttala mitt tack för att nya bestämmelser utfärdats ifrån livsmedelskommissionens sida. Jag vidhåller min uppfattning, att det är rätt lång tid från den 5 september 1941, då Kungl. Maj:t fattade sitt beslut, och till i februari i år, då livsmedelskommissionens cirkulär i fråga utkom, men jag förstår ju, att det ligger en hel del i de skäl som här anförts, och jag ber som sagt att även i det fallet få uttala mitt tack för det givna svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Herr statsrådet Domö avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 53, angående ytterligare statsunderstöd till torrläggning av vattensjuk mark inom Breareds m. fl. socknar av Hallands län.

nr 54, angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond; och nr 55, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 1 mars 1940 (nr 117) rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 5.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionen, nr 47, angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket; samt

till statsutskottet propositionen, nr 50, angående anslag till bidrag till ljus- och vedkassorna vid de allmänna läroverken.

§ 6.

Föredrogs och remitterades till bevillningsutskottet den på bordet liggande motionen nr 251 av herr *Hansson* i Vännäsby m. fl.

§ 7.

*Egentliga
statsutgifter
under riks-
statens tredje
huvudtitel.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1942/43 under riksstatens tredje huvudtitel, avseende anslagen inom utrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att detta utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Punkterna 1—14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 15.

Lades till handlingarna.

Punkterna 16—18.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 19 och 20.

Lades till handlingarna.

Punkten 21.

Utskottets hemställan bifölls.

*Freds- och
utrikespolitisk
upplysning.*

Punkten 22, angående freds- och utrikespolitisk upplysning.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under tredje huvudtiteln (punkt 24, sid. 26 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för den 3 januari 1942) föreslagit riksdagen att till Upplysningsarbete för freden för budgetåret 1942/43 anvisa ett anslag av 10,000 kronor.

Freds- och utrikespolitisk upplysning. (Forts.)

Vidare hade uti två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *P. J. Näslund m. fl.* (nr 113) och den andra inom andra kammaren av fröken *Hesselgren m. fl.* (nr 172), hemställt, att riksdagen måtte höja det av Kungl. Maj:t begärda anslaget till upplysningsarbete för freden till 15.000 kronor samt ändra dess benämning till: anslag till freds- och utrikespolitisk upplysning.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 113 och II: 172, till Freds- och utrikespolitisk upplysning för budgetåret 1942/43 anvisa ett anslag av 12.000 kronor.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Hage: Herr talman! Med anledning av att jag har varit med om att på denna punkt yrka en höjning av anslaget utöver vad som föreslagits i den kungl. propositionen, nämligen från 10.000 till 15.000 kronor, skall jag be att få säga några få ord.

Utskottet har, som synes, i någon mån tillmötesgått den väckta motionen, i det utskottet föreslagit en höjning av anslaget till 12.000 kronor. Det är ju givetvis alltid tacknämligt, att man i en sådan här fråga i någon mån tillmötesgår de motionärer, som vilja ha högre anslag. Men det hade varit rimligt — det måste jag säga — om utskottet helt och hållet bifallit motionen och tillstyrkt en anslagsökning till 15.000 kronor. Jag vill framhålla detta icke minst därför att detta anslag ju en gång var 30.000 kronor. Sedan nedsattes det till 15.000 kronor och slutligen till 10.000 kronor. Samtidigt ha försvarsutgifterna höjts på ett oerhört sätt — vilket med hänsyn till nuvarande förhållanden är naturligt, och jag har från mina utgångspunkter ingenting att säga därom. Men jag tycker ändå, att det är irriterande, att man, samtidigt som man *höjer* försvarsutgifterna, *sänker* fredsanslaget. Det verkar nedtryckande detta, rent psykologiskt. Jag vill framhålla detta icke minst därför att jag är övertygad om att detta anslag behövs i vår tid.

Nu betonar man för övrigt här, att meningen med detta anslag även skulle vara att befrämja upplysningsverksamhet rörande såväl internationella spörsmål som mellanfolkligt samarbete. Inför denna nya och ökade uppgift förefaller det mig, som om det finnes goda motiv för att öka anslaget till 15.000 kronor. Det skulle i så fall ändå endast bli hälften av det anslag, som förr i världen under fredliga förhållanden utgick för detta ändamål.

Jag inskränker mig, herr talman, till detta och ber att få yrka bifall till motionens förslag om ett anslag på 15.000 kronor.

Herr Törnkvist: Herr talman! Det kan kanske vara värt att observera, att utskottet varit enhälligt i sitt ståndpunktstagande till denna fråga, och det lär ha varit längesedan så varit förhållandet.

Som den ärade talaren yttrade har utskottet föreslagit en ökning av anslaget från 10.000 till 12.000 kronor. Det är detta faktum, som vi just nu ha att syselsätta oss med. Den ökningen har kunnat åstadkommas, såsom också framgår av betänkandet, utan att slutsumman på huvudtiteln behövt höjas. Nu har genom kammarens beslut en besparing kunnat göras på två andra punkter. Ett bifall till denna tredje punkt är, vill det förefalla mig, lika viktigt, ty en höjning nu på denna punkt skulle betyda ökning av huvudtitelns slutsumma, vilket ingalunda är önskvärt. Summan är icke hög i och för sig, men att giva mera än vad vederbörande departementschef själv begärt, då det inte, på grund av omständigheter, som inträffat sedan anslagsäskandet gjorts, kan anses vara absolut av behovet påkallat, är en princip, som just nu är olämplig att gå in för.

Freds- och utrikespolitisk upplysning. (Forts.)

Jag vill icke giva mig in på en debatt om frågan fred eller krig; den är för närvarande knappast aktuell som diskussionsfråga. Det är emellertid en synnerligen kraftig ensidighet i våra förhåanden för närvarande, det är ett faktum, som vi få böja oss för. Men det har icke skett med någon minskning av det arbete, som de senaste åren kunnat utföras för freden tack vare detta anslag. Tvärtom. Och den lilla höjning av anslaget, som nu föreslagits, bör ju då vara tacknämlig.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Hage under överläggningen framställda yrkandet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 23—25.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 26.

Lades till handlingarna.

§ 8.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande kapitalinvestering i statens affärsverksfonder för budgetåret 1942/43 i avseende å postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk.

På förslag av herr talmanen beslöt kammaren, att detta utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Punkterna 5, 27, 32 och 40.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 9.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42, i vad propositionen avser hov- och slottsstaterna;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42, i vad propositionen avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under elfte huvudtiteln gjorda framställning om anslag till förberedande arbeten å torvmossar i enskild ägo;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till fortsatt utbyggnad av fjärralarmeringsnätet m. m.; och

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till förstärkning av åttonde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

Herr Carlsson i Bakeröd erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! *Interpellation.* Enligt nu i riksdagen föreliggande proposition har statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet föreslagit, att sådana arrendatorer av ecklesiastika boställen, som ha halva sin arrendeavgäld reglerad efter markegångssättning, skulle erhålla lindring i densamma. Det är med stor tacksamhet som arrendatorerna noterat detta herr statsrådets förslag.

Enligt de arrenderäkningar, som nu tillställas vederbörande arrendatorer, visar det sig, att den del av arrendet, som enligt arrendekontrakt skall betalas på grundval av markegångssättningen, är mycket större än den del, som skall betalas kontant. I vissa fall har den på markegångstaxan grundade halvan av arrendebeloppet sprungit upp till nära dubbelt mot den del, som skall betalas kontant. Det är ju också med anledning av detta förhållande som lättnader ställts i utsikt. Frågan i dagens läge är emellertid den, om arrendatorerna nu skola anses skyldiga betala hela det utskrivna beloppet för att senare erhålla gottgörelse härför enligt de principer, som riksdagen kan komma att besluta, eller om frågan kan förenklas därhän, att arrendatorerna icke skola behöva betala mer än vad som ursprungligen stipulerades i arrendekontraktet, det vill säga dubbla det belopp, som enligt kontrakten under alla förhållanden skall erläggas i kontanter. Arrendemottagaren skulle under sådana förhållanden efter riksdagens ställningstagande i frågan kunna erhålla det ytterligare belopp, som arrendatorn vore skyldig erlägga. Ett sådant förfarande torde inte bli mera komplicerat än om hela arrendebeloppet nu skall utkrävas för att sedan delvis återställas till arrendatorerna, men det har den fördelen med sig, att arrendatorerna inte behöva skaffa och under någon tid ligga ute med medel, som de svårligen kunna undvara.

Med anledning av här påtalade förhållanden anhåller jag härmed om kammarens medgivande att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa följande frågor:

Är statsrådet villig att medverka till ett uppskov för erläggandet av ecklesiastikdepartementets boställsarrenden tills riksdagen fattat ståndpunkt i frågan om den nedsättning, som kan befinnas skälig?

Om detta inte låter sig göra, är då statsrådet villig medverka till att den del av arrendet, som är tillkommen med anledning av markegångstaxans stegring, nu får avdragas från arrendebeloppet för att betalas vid den tidpunkt då riksdagens beslut om nedsättning i beloppet vunnit laga kraft?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Nilsson* i Norrlångträsk, nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 29, angående höjning av vissa postavgifter m. m.;

herr *Hansson* i Skediga *m. fl.*, nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner, nr 38, med förslag till lag angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av ecklesiastisk jord, nr 39, med förslag till förordning angående grunder för lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av kronans jordbruksegendomar, och, nr 40, med förslag till lag om jämkning av arrendeavtal i vissa fall, m. m.; samt

herr *Lövgren m. fl.*, nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 48, angående avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12.02 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 21 februari.

Kl. 4 e. m.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice tal-
mannen.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Att riksdagsman *Rolf Edberg*, som lider av lunginflammation, är oförmögen
inställa sig i riksdagen före 1 mars, intygas.

Linköping den 19 februari 1942.

Carl Wittberg,

leg. läk.

Kammaren beviljade herr Edberg ledighet från riksdagsgörömlen under 10
dagar från och med den 19 innevarande februari.

§ 2.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 61, angående resekostnadsersättning till viss personal vid försvarsväsen-
det;

nr 62, angående rätt för vissa militära beställningshavare att tillgodoräkna tid
för anställning i utländsk krigstjänst för placering i löneklass m. m.;

nr 63, angående särskild gottgörelse för utförande av viss minsvepning;

nr 64, angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m.;

nr 65, angående pension åt vissa i statens tjänst anställda personer;

nr 66, angående delaktighet i lärarinnornas pensionsanstalt för vissa lärarin-
nor vid dels kommunala flickskolor, dels ock Ateneums skolköksseminarium;

nr 67, angående rätt för f. d. folkskolinspektören, filosofie doktorn K. B.
Kjellmark m. fl. till tjänstårsberäkning i pensionshänseende;

nr 69, med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 16
maj 1890 (nr 21 s. 11) angående de allmänna grunder, som vid hypoteks-
föreningars bildande och framtida verksamhet skola till efterrättelse lända;

nr 70, angående anslag till anordningar för lastning och lossning av socker-
betor;

nr 71, med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förord-
ningen den 21 juni 1940 (nr 561) om tilläggsskatt å bensin, m. m.;

nr 72, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den
18 juni 1937 (nr 481) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela
särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;
och

nr 74, angående avskiljande från aktiv stat av vissa beställningshavare vid
försvarsväsendet.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Föredrogs var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionen, nr 44, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 17 juni 1938 (nr 287) om semester;

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 53, angående ytterligare statsunderstöd till torrläggning av vattensjuk mark inom Breareds m. fl. socknar av Hallands län; och

nr 54, angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond; samt

till behandling av lagutskott propositionen, nr 55, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 1 mars 1940 (nr 117) rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m.

Vid härfå skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 60, med förslag till lag om dyrtidstillägg under första halvåret 1942 å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. hänvisades propositionen, i vad angick de båda författningsförslagen, till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

§ 4.

Föredrogs och remitterades till bevillningsutskottet den på bordet liggande motionen nr 252 av herr *Nilsson* i Norrlångträsk.

Vid nu skedd föredragning av en av herr *Hansson* i Skediga m. fl. avgiven motion, nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner, nr 38, med förslag till lag angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av eklestastisk jord, nr 39, med förslag till förordning angående grunder för lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av kronans jordbruksegendomar, och, nr 40, med förslag till lag om jämkning av arrendeavtal i vissa fall, m. m. hänvisades motionen, i vad den avsåg ändring i Kungl. Maj:ts genom propositionerna nr 38 och 40 framlagda förslag, till behandling av lagutskott och i övrigt till jordbruksutskottet.

Slutligen föredrogs och remitterades till jordbruksutskottet den på bordet liggande motionen nr 254 av herr *Lövgren* m. fl.

§ 5.

Interpellation. Herr förste vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Fru **Västberg**, som anförde: Herr förste vice talman! De illegala aborterna äro alltfjänt ett svårt socialt problem. Man kan av förklarliga skäl icke exakt veta hur många dylika aborter äga rum per år. Det beräknas dock att flera tusen fall förekomma årligen. Huruvida de ökat eller minskat i antal under kriget och krisen vet man ingenting säkert om. Men det förefaller väl sannolikt att snarare en ökning än en minskning skett. Därpå tyder också det faktum att en markerad ökning av abortsökande hos läkarna på riksförbundets för sexuell upplysning rådfrågningsbyrå inträtt, parallellt med vinterkriget i Finland 1939—40 och ockupationen i Norge—Danmark våren 1940. För en dylik utveckling talar ju också de ökade påfrestningar, som den omfattande beredskapstjänsten, den skärpta dyrtiden och livsmedelsknappheten samt den yttre osäkerheten etc. betyda för den stora massan av medborgare. Allt till-

Interpellation. (Forts.)

gängligt material pekar nämligen på, att flertalet aborter ske på grund av ekonomiska och sociala nödlägen, och det är dessa som ökats och skärpts under krisen.

Enligt en undersökning av abortkliniken på Sabbatsbergs sjukhus, verkställd åren 1935—37 och omfattande 800 kvinnor samt utförd av doktorerna Gunnar Inghe och Gustav Jonsson, dominerar dålig ekonomi bland de uppgivna abortmotiven. Bland de gifta framhölls detta motiv av ungefär 45 % och bland de ogifta av 55 %. Vanäremotivet uppgavs av 44 % bland de ogifta, medan 40 % av de gifta uppgav att de inte orkade med flera barnsängar etc. Omkring 15 % av de ogifta framhöll som motiv den ogifta moderns svåra ställning som självförsörjande. Inte mindre än $\frac{2}{3}$ av de ogifta kvinnorna under 25 år hade räknat med en intolerant hållning från föräldrarnas sida, och omkring 55 % av hela klientelet uppgav, att mannen ställt sig mer eller mindre olustig vid tanken att få barn, en attityd som, hur vagt markerad den än varit, måste ha påverkat kvinnan i det speciellt överkänsliga läge vari hon befunnit sig. Som jämförelse kan nämnas, att av de 1,100 abortbrev som riksförbundet för sexuell upplysning erhållit från landsorten, i regel från män- niskor i små ekonomiska omständigheter, c:a 25 % av de giftas brev skrivits av mannen och omkring 50 % av de giftas.

Mannens roll har uppmärksamats av docenten Sam Clason i uttalanden såväl i socialdemokratiska kvinnoförbundets tidning Morgonbris som i tidningen Social-Demokraten, och då detta kapitel är synnerligen betydelsefullt har jag bett honom närmare utveckla sina synpunkter på ämnet och även fått hans tillstånd att utnyttja desamma i denna interpellation. Docent Clason framhåller:

»De framkallade missfallens problem är ett av vår tids viktigaste sociala problem med nära anknytning till befolkningsfrågan. Därmed vill jag ingalunda säga, att man kan basera en befolkningspolitik på det tillskott av barn, som skulle erhållas, om ifrågavarande graviditeter icke blevo avbrutna. En positiv befolkningspolitik kan aldrig grundas på födelsen av ovälkomena barn. Men erfarenheten har visat att framkallade missfall, även om det förlöper komplikationsfritt, ofta sänker fruktsamheten hos kvinnan och blir orsaken till att hon sedermera icke kan få de barn, hon då önskar.

Man har sökt motarbeta framkallandet av missfall dels genom sociala åtgärder, dels genom lagstiftning, i båda fallen med prohibitivt syfte. Den nu gällande lagen synes mig emellertid ur prohibitivt syfte vara ofullständig och i behov av en komplettering.

Orsaken till fosterfördrivning är i regel den, att kvinnan blivit gravid och befinner sig i nödläge. Till att hon blivit gravid är hon medskyldig, till att hon befinner sig i nödläge, är hon nästan alltid oskyldig. Hon är emellertid icke ensam skuld till dessa förhållanden. Till att hon är gravid är en man biologiskt sett alltid orsaken, moraliskt sett alltid medansvarig, ofta huvudansvarig och ibland ensam skyldig, och till att hon befinner sig i nödläge är han icke sällan skyldig genom att han övergivit henne. Men juridiskt sett är han fullkomligt oansvarig för fosterfördrivningen utom i de fall, där han aktivt befrämjat den. När han befrämjar den genom att medvetet sätta kvinnan i nödläge, är han juridiskt sett utan skuld.

Vår nuvarande lagstiftning t. o. m. uppmuntrar en ansvarslös man att använda en sådan utväg ur det bekymmer, som graviditeten medför också för honom. Om kvinnan bär fram barnet, blir mannen underhållsskyldig gentemot barnet för lång tid framåt och skall bidra till de kostnader kvinnan har i samband med förlossningen. Men tvingar han, genom att överge kvinnan, henne in i ett nödläge, som driver henne till fosterfördrivning, är han juridiskt

Interpellation. (Forts.)

och ekonomiskt oangriplig och otadlig, med undantag för de fall, som möjligen kunna hänföras under rubriken »brutet äktenskapslöfte». Men ej ens i dessa fall är han ansvarig för fosterfördrivningen eller för kvinnans eventuella sjukvårdskostnader i samband därmed. Hela bördan, både det biologiska, det ekonomiska och det juridiska straffet vältras helt över på kvinnan, medan den moraliskt alltid medansvarige och icke så sällan huvudansvarige mannen går fri.

Här är en odisputabel lucka i den prohibitiva lagstiftningen. En man blir sällan — utom möjligen under rusets inflytande, men ruset har han sig själv att skylla — fader mot sin vilja, eftersom han i regel är den initiativtagande och aktiva parten. Men en kvinna kan förledas och förföras av en man — det ligger i hennes natur — till att bli gravid mot sin vilja, och kan sedan av mannen sättas i nödläge eller få sitt kanske måttligt bekymmersamma läge av honom skärpt till nödläge. Den yttersta orsaken till fosterfördrivningen är därför mycket ofta mannen, även när han inte deltagit i själva gärningen. Icke dess mindre gör lagen, när den genom sina stadganden vill förebygga fosterfördrivningarna, halt före den sista, och enligt min mening viktigaste länken i orsakskedjan. Däri är den en relik från de tidevarv, då man och kvinna icke voro jämställda inför rikets lag.

Detta missförhållande bör ändras. Jag skulle därför önska utredning angående sådan ändring av lagen angående avbrytande av havandeskap, att den man, som hävdar en kvinna, vilken sedermera låter fördriva sitt foster, blir delaktig i brottet, därest han icke, efter erhållen kännedom om att kvinnan är havande, vidtagit i hans makt stående åtgärder för att möjliggöra för kvinnan att bära fram barnet.

Likaså skulle jag önska sådan ändring av lagen att den man, som hävdar en kvinna, blir ansvarig för de sjukvårds- och eventuella begravningskostnader som uppkomma, därest kvinnan genomgår missfall, och detta vare sig missfallet är följden av fosterfördrivande åtgärd eller icke. Enär särskilt de kvinnor, som av nödtillstånd drivas till fosterfördrivning, där sjukvårdskostnaderna icke så sällan äro avsevärda, ofta äro medellösa, får samhället, d. v. s. skattebetalarna, ikläda sig kostnaderna härför. Dessa kostnader ävila vidare mannen, därest kvinnan är gift. Det finns ingen anledning varför samhället skall befria mannen från kostnaderna enbart därför att han icke är rättsligt vigd vid kvinnan.

Mot de föreslagna ändringarna kunna näppeligen några mera bärande skäl resas. De ha fullt underlag i rättsmedvetandet, försåvitt man håller på mannens och kvinnans jämlikhet inför lagen och på att ansvaret skall utkrävas av den mest ansvarige.

De kunna knappast heller möta tekniska svårigheter. Att juridiskt fastställa faderskap anses i flertalet fall möjligt, när ett barn bliver fött, d. v. s. när bortåt ett år hunnit förgå efter gärningen. Det bör icke vara svårare att fastställa ansvaret efter en tid av blott ett par månader. För bringandet till mannens kännedom att havandeskap föreligger, liksom för kontrollen att han efter sin förmåga försöker bistå kvinnan finnas redan sociala organ, nämligen barnavårdsnämnderna, som ha till uppgift att i dylika ärenden bistå blivande mödrar.

Det är möjligt att en lagändring i denna riktning skulle ha till följd, att utomäktenskapliga havandeskap och utomäktenskapligt födda barn komma att minska i antal, kanske t. o. m. i så hög grad att nativiteten blir märkbart påverkad. Detta blir dock blott en övergående företeelse, som snart blir kompenserad av en minskad inomäktenskaplig sterilitet.»

Docent Clasons inställning till frågan om mannens ansvarighet sammanfal-

Interpellation. (Forts.)

ler i princip med den ståndpunkt som förste vice talmannen, herr Magnusson i Skövde, gav ett så starkt och behjärtat uttryck åt i fjolårets befolkningsdebatt här i kammaren, och jag anser det värdefullt att införliva följande passus i hans tal med denna min interpellation:

»Det är framför allt männens brist på ansvar inför den handling, som naturenligt skulle sätta barn till världen, där männen ofta draga sig från svaret och lämna kvinnan åt sitt öde och som har till påföljd, att hon söker dessa brottsliga hjälpare, som finnas och vilka hjälpa henne att bli kvitt följderna av den handling, som eljest skulle resultera i ett barn. Kvinnans ansvar är stort i det fallet. Men mannens, som lämnar henne åt sitt öde, är ofantligt mycket större.»

Jag skulle endast förtaga intrycket av dessa båda framstående mäns skarpa dom över ansvarslösa män genom en kommentar. Deras ord böra beaktas och resultera i snabba åtgärder för att få rättelse. Men jag vill i anslutning till docent Clasons krav på jämlikhet inför lagen passa tillfället att offentligt protestera mot den extra belastning som olyckliga aborterande kvinnor skola utstå genom att nödgas schavottera inför lystna blickar i en rättegångssal. Tidningarna berättar, att när massabortören Ahlström, mannen med de magiska riterna, häromdagen stod inför domarskranket, var åhörarbåset proppfullt av nyfikna män, och inför denna skara måste en liten servitris, som under en skogspromenad blivit våldtagen och blivit med barn, berätta om sig själv och hur allt tillgått. Men den usling, som bar skulden till hennes olycka, behövde inte visa sig i salen och svara för sin handling. Denna scen kastar en grell belysning över den utmanande olikheten mellan kvinna och man just på detta område. När männen genom sin ansvarslöshet alltjämt kunna lägga hela bördan på kvinnan, låta henne ensam känna all ångest för egen och barnets framtid, ensam bära alla risker för straff, hälsa och liv, om hon fördriver sitt foster o. s. v., så borde åtminstone ett demokratiskt rättssamhälle inte lägga ytterligare sten på en redan nästan övermänsklig börda genom att också tvinga henne att schavottera inför offentligheten i en domsal.

Emellertid: hela abortföreteelsen, dess orsaker och dess bekämpande, är föremål för nya undersökningar och överväganden inom befolkningsutredningen, och jag behöver därför inte nu beröra hur jag ser på frågan, vilka åtgärder som måste vidtagas för att åstadkomma en human, rättvis och förnuftig lösning av abortproblemet, utan vad jag åsyftar med denna interpellation är att mot bakgrunden av det rådande aborteländet efterlysa provisoriska åtgärder, som omedelbart skulle kunna åstadkommas, nämligen realiserandet av kvinnornas gamla krav på sexualundervisningens ordnande.

Jag skall icke erinra om denna frågas utveckling, från med. doktor Karolina Widerströms arbete kring sekelskiftet för sexuell hygien, över våra kvinnliga pionjärens motioner och interpellationer här i riksdagen om sexuell undervisning i skolorna till befolkningskommissionens stora betänkande i sexualfrågan, men jag vill påpeka, att behovet av upplysning inte är mindre nu än förr.

Det råder alltjämt en mycket stor okunnighet på det sexuella området. Som ett belysande exempel därpå kan anföras ur den inghe-jonssonska undersökningen, att omkring $\frac{1}{3}$ av de aborterande kvinnorna på Sabbatsberg saknade kännedom om riskerna vid kriminell abort. Det kan i detta sammanhang också nämnas, att inte mindre än hälften av de ogifta kvinnorna voro okunniga om exempelvis tillvaron av barnavårdsman, moderskapspenning etc., varför i dessa fall samhällets åtgärder till stöd för särskilt ogifta mödrar och barn inte kunnat verka återhållande på viljan till abort. När detta kan inträffa mitt i storstaden med alla dess rika möjligheter till upplysning, så undrar man hur det skall vara på mera avlägsna och isolerade orter i landet. Det kan ju tilläggas,

Interpellation. (Forts.)

att i den nämnda undersökningen konstateras, att aborter voro i alla åldrar vanligare bland nyinflyttade kvinnor än bland infödda stockholmskor, och att abortfrekvensen var högst bland servitriser, köksbiträden, hårfrisörskor och affärsbiträden, vilka kategorier ju i hög grad rekryteras av mer eller mindre oerfarna flickor från landsorten.

Befolkningskommissionen tog i sitt betänkande i sexualfrågan sikte på hela det vidlyftiga problemet om sexuell upplysning och undervisning, såväl när det gäller den grundläggande undervisningen för barnen på skolans olika stadier som när det gäller sexuell rådgivning och upplysning för den stora allmänheten. Genom mödra- och barnavårdscentralerna samt dess personal är det ju meningen att i viss utsträckning tillgodose det senare behovet, men envar intresserad förstår säkert, att det skulle behövas många kompletterande åtgärder för att nå den breda allmänheten med en elementär upplysning och hjälp på detta viktiga område. Även på denna punkt hoppas jag att befolkningsutredningen kommer att föreslå behövliga åtgärder.

Vad jag närmast avser är att efterlysa resultatet av en skrivelse till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, som 15 kvinnoorganisationer inlämnade den 2 december 1940 med värdsam begäran om omedelbara åtgärder i fråga om sexualundervisningen i skolorna. Skrivelsen var undertecknad av akademiskt bildade kvinnors förening, Fredrika-Bremerförbundet, förbundet av Sveriges K. F. U. K., svenska sektionen av Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet, Kooperativa kvinnogillesförbundet, Socialdemokratiska partiets kvinnoutskott, Svensk sjuksköterskeförening, Svenska kvinnors medborgarförbund, Svenska kvinnors nationalförbund, Svenska röda korsets kvinnoråd, Sveriges husmodersföreningars riksförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Föreningen Sveriges mindre folkskolor, Sveriges folkskollärarynneförbund och Sveriges småskollärarynneförbund. I skrivelsen erinrades om, att de svenska kvinnorna sedan många år varit livligt intresserade för att tillfälle beredes den uppväxande generationen till vederhäftiga och kloka informationer rörande sexuallivet och dess problem, att det väckte allmän tillfredsställelse, att till befolkningskommissionens sexualbetänkande fogats en bilaga av doktor Andrea Andreen med ett förslag till en för läroböcker avsedd framställning i sexualfrågan, att det rådande läget i hög grad aktualiserat och skärpt det förut kända behovet av en hela landets ungdom omfattande undervisning i sexualhygien, att en överarbetning av förslaget skett av doktorerna Andreen, Billström, Nilsson och Ramel och att de nämnda organisationerna med oro iakttagit utvecklingen av problemet. Skrivelsen slutade med en värdsam framställan att herr statsrådet måtte taga under skyndsamt övervägande, huruvida icke det nuvarande läget nödvändiggör omedelbara åtgärder på detta område och att därför, utan avvaktande av den allmänna översyn av undervisningsplanerna för rikets folkskolor, vilken ställts i utsikt, kungl. skolöverstyrelsen anbefalles att rekommendera den av doktorerna Andreen och Nilsson författade vägledningen i könslivets hälsolära att användas vid undervisningen i sexualhygien i folkskolorna, och även i övriga skolformer, samt att utsända den till alla lärare i detta ämne.

Då både det inre och yttre läget nu är ännu mera påfrestande för medborgarna än vid den tidpunkt, när denna skrivelse inlämnades, då behovet av den begärda upplysningen i skolorna säkerligen ökas i stället för att minska, då samhället på grund av det stegrade ekonomiska trycket icke äger tillräckliga resurser för att effektivt bispringa nödställda medborgare genom barnavårdande och familjevårdande reformer och då statsmakterna icke vilja revidera gällande abortlag i syfte att medge avbrytande av havandeskap på grund av ekonomiskt och socialt nödläge, så borde det vara angeläget att åtminstone realisera kvin-

nornas gamla krav på en förnuftig lösning av frågan om sexuell upplysning i skolorna. Vi kunna icke förstå de styrandes tveksamhet och dröjsmål i detta fall.

Med hänvisning till vad jag anført vill jag anhålla om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa följande interpellation:

Har herr statsrådet vidtagit några åtgärder i anledning av de 15 kvinnoorganisationernas den 2 december 1940 gjorda vördsamma framställan att, utan avvaktande av en allmän översyn av undervisningsplanerna för rikets folkskolor, anbefalla kungl. skolöverstyrelsen att rekommendera den av doktorerna Andrea Andreen och Ada Nilsson författade vägledningen i könslivets hälsolära att användas vid undervisning i sexualhygien i folkskolorna, och även i andra skolformer, samt att utsända den till alla lärare i detta ämne?

Om så icke är, ämnar herr statsrådet uppta till skyndsamt övervägande huruvida icke det nuvarande läget nödvändiggör omedelbara åtgärder på detta område?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1942/43 under riksstatsens andra huvudtitel, avseende anslagen inom justitiedepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckt motion;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande kapitalinvestering för budgetåret 1942/43 i luftfartsfonden;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av vissa anslag för försvarsändamål å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av rätt till bearbetande av icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord; och

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av vissa haverikostnader;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.; och

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om kungörande i kyrka;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckt motion om tryggande av handelsagenternas förhandlingsrätt enligt lagen om förenings- och förhandlingsrätt;

nr 4, i anledning av väckt motion angående ändrad lydelse av 6 § förordningen den 11 juni 1937 om moderskapspenning;

nr 5, i anledning av väckt motion angående ändringar i lagen om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område;

nr 6, i anledning av väckt motion om utredning angående bildande av intresentsammanslutningar inom byggnadsplaneområden m. m.; och

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag);

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42, i vad propositionen avser jordbruksdepartementets verksamhetsområde;

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett till S:t Sigfrids sjukhus i Växjö upplåtet område;

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för O. Damberg m. fl. från viss betalningsskyldighet; och

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för A. Viktorsson från betalningsskyldighet till kronan på grund av virkesköp.

§ 7.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande kapitalinvestering för budgetåret 1942/43 i statens allmänna fastighetsfond, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde; och

från bevillningsutskottet:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Herr *Pettersson* i Dahl avlämnade en av honom undertecknad motion, nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 41, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 juni 1936 (nr 373) med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit, m. m.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.29 e. m.

In fidem
Sune Norrman.